

הדוקטרינה הצבאית של סוריה והאמצעים למימושה

בשיח הצה"לי קיימת כיום הדעה שלפיה סוריה תנסה במלחמה עתידית נגד ישראל לנהל מערכה אסימטרית. הגישה הזאת מספקת תיאור שטחי מאוד של המציאות. משטרו של בשאר אסד ממשיך לטפח דוקטרינה צבאית הדומה לזו של אביו. מכאן שסוריה מתכוונת להפעיל במלחמה את כל מרכיבי העוצמה שברשותה במשולב, חרף חולשותיהם הבולטות. שאיפתה, כבעבר, תהיה להביסנו במישור התודעתי, אך גם להפעיל כוח צבאי מסיבי, שיסיר מעליה את האיום ואף יאפשר לה הישגים טריטוריאליים

ברק רובינשטיין

מבוא

קריאתו של הנשיא אסד החל מסוף 2003 לחידוש המשא-ומתן לשלום עוררה חילוקי דעות בקרב צמרת ההנהגה הישראלית. לעומת זאת, מבחינה צבאית דומה שברור לכול שסוריה אינה יכולה לאיים על ישראל באופן ממשי באמצעות צבאה הישן והמתפורר, וכי הבעיות האמיתיות הן מאגרי הנשק להשמדה המונית שבידיה ובידי ארגון החזבאללה. לכאורה, תוצאות המערכה בעיראק רק מחזקות את התחושה הזאת.

בשל הראייה הזאת את המצב האזורי סבורים רבים כי אסד הבן ויתר על חלום השבתה של רמת-הגולן בכוח. לפי השקפתם, הוא מבקש כעת לקדם אינטרסים סוריים בכלים דיפלומטיים (יוזמות שלום למיניהן), ובמקביל להפעיל לחץ על ישראל ולהרתיע אותה באמצעות ארגון החזבאללה וטילי ה"סקאד". אם תיגרר סוריה בכל זאת למלחמה, תבחר לנהל מה שמכונה "מערכה אסימטרית" לשם ניתוץ הרצון הישראלי להמשיך בלחימה. היא תעשה זאת באמצעות הימנעות מהכרעה ובאמצעות בחירה מודעת במערכת התשה ממושכת על בסיס קרבות נסיגה והשהיה. לשם כך היא תעשה שימוש בגרילה ובטרור של החזבאללה ואף תפגע בעורף הישראלי הרגיש בטק"ק ובנשק בלתי קונוונציונלי (נב"ק).

במאמר זה אנסה לשרטט בקצרה את עיקרי התפיסה הנוכחית של סוריה בנוגע למעמדה המדיני-צבאי ובנוגע להתמודדותה עם האיום הצה"לי בהיבטים של הפעלת הכוח ובניין הכוח. הנושאים האלה נכללים במונח "דוקטרינה צבאית".¹ באמצעות הצהרות פומביות של

מעצבי תפיסת הביטחון הלאומי הסורי וחומר גלוי נוסף אנסה להוכיח את הטענות המרכזיים הבאים:

1. במקרה של מלחמה נגד ישראל סוריה אינה מתכוונת ואף אינה יכולה לנהל מערכה אסימטרית, כפי שזו הוסברה במאמרו של סרן אורן "המערכה האסימטרית בעיראק" (מערכות 392, דצמבר 2003). היא אומנם מתכוונת לגבות מישראל מחיר כבד בחיי אדם ולהתישה, אך עם זאת היא שואפת להשתמש בכוח המתמרן המסיבי שברשותה כדי להסיר מעליה את האיום הצבאי ואף להשיג יעדים טריטוריאליים. החלום הסורי של השבת רמת-הגולן בכוח צבאי לא נגזז.
 2. השוואת המערכה להפלת סדאם למערכה אפשרית בין ישראל לשכנותיה בצפון היא מסוכנת, כפי שטען סרן אורן, אך לא מכיוון שסוריה שואפת ל"עימות אסימטרי מוגבל". הלקחים שהיא יכולה להפיק מהמערכה הזאת עשויים להוביל לכיווני פעולה שונים לגמרי, חלקם מסוכנים יותר לישראל.
- המאמר הזה עוסק בסוגיות הקשורות לביטחון הלאומי הסורי, אך אינו מקיף את מרכיביו הרבים של הביטחון הלאומי, שאינם נוגעים ישירות לפן הצבאי (כלכלה, דיפלומטיה וכו'). בין היתר אין בו נגיעה מעמיקה ב"בחירה האסטרטגית" של סוריה בתהליך השלום. במקום זאת מופיעה התייחסות לסוגיות מדיניות רק כאשר הן שופכות אור על ההתנהלות הסורית לקראת מלחמה ובמהלכה. תחום נוסף שאין בו נגיעה הוא השמירה על ביטחון הפנים.²

התפיסה הצבאית הסורית והאמצעים למימושה

האינטרסים הבסיסיים והאיום הישראלי

בתחום הביטחוני יש למשטר הסורי כמה אינטרסים ויעדים בסיסיים וקבועים:

כוחות מיוחדים סוריים באימוני קרב מגע

סוריה תשתדל לעשות שימוש מיטבי בכוחות בעלי חתימה נמוכה העומדים לרשותה - חיילי קומנדו ומיליציות עממיות למיניהן - ובלוחמיו של החזבאללה בדרום לבנון

עצמאית להרתיע את ישראל ממלחמה כוללת ולהכריעה - אם תפרוץ. כדי לעשות זאת הוא פעל להשגת שוויון צבאי מול ישראל. במרוצת העשור, הודות לתמיכה נרחבת מהגוש הקומוניסטי, הונח הבסיס למרכיבי העוצמה הצבאית של היום:

- הצבא הסורי הפך לגוף רחב היקף, הנשען על המרכיב הסדיר וכולל כ-10 דיוויזיות יבשתיות. הוא נבנה לפי הדגם הסובייטי, המבוסס על ריבוי כוחות מתמרנים ועל מעטפת גדולה של סיוע ארטילרי ואווירי וכוחות קומנדו.
- נרכשו מערכות נשק איכותיות, שמסוגלות לפגוע בעומק ישראל ולערער את עליונותה הטכנולוגית: טילי קרקע-קרקע מדגמי "סקאד" ו-"SS-21" וטילי קרקע-אוויר ארוכי טווח.

בשלהי שנות ה-80 ובתחילת שנות ה-90 סוריה חוותה זעזועים מדיניים, כלכליים וצבאיים, שחוללו שינויים בהבנתה את יכולותיה הצבאיות ובמעמדה האזורי:

1. קריסת העולם הדו-קוטבי וסיום המלחמה הקרה (1989-1991) הביאו להיעלמות המשענת המעצמתית של סוריה. במישור הצבאי הוביל האירוע הזה להפסקת תהליך ההתעצמות הנרחב ולירידה בכשירות הצבא לביצוע משימותיו (עקב התיישנות הציוד ומחסור בחלקי חילוף). במישור המדיני נתפס העולם החד-מעצמתי בעיני הסורים כפועל לא רק לרעתם, אלא גם לטובת ישראל, אשר ממשיכה לקבל תמיכה מסיבית מארה"ב. בעיניהם ארה"ב היא הגורם הדומיננטי בזירה הבין-לאומית והאזורית, והיא מיישמת מדיניות מפלה בין מדינות החסות שלה למדינות הנחשבות בעיניה "סוררות". נוסף על כך הם מזהים מעורבות אמריקנית הולכת וגוברת בענייני המזרח התיכון (שבאה לידי ביטוי ברור בהחלשת המשטר העיראקי עד השמדתו בין 1991 ל-2003

- בראש ובראשונה, שמירה על קיומו נוכח איומים חיצוניים ופנימיים.
- המשך השליטה על לבנון, שמתבטאת בכיבושה בפועל מ-1976. השליטה הזאת משקפת תפיסת עולם, שלפיה קיימת אחדות טבעית בין המדינות, ולהפרדה ביניהן אין תוקף חוקי. התפיסה הזאת חילחלה גם לרובד הצבאי, והיא חשובה להבנת המשך הדברים.³
- השבת רמת-הגולן.

האיום החיצוני העיקרי על האינטרסים האלה הוא - בעיני הסורים - מדינת ישראל. ישראל נתפסת כיישות תוקפנית מטבעה, ולאורך השנים מזוהה בה מגמה של מינוי מנהיגים מיליטנטים, שאינם בוחלים בהפעלת כוח נגד הערבים. צורת ההתבוננות הזאת הולידה בקרב הסורים חשש עמוק מכך שישראל היא זו שתכפה מלחמה עתידית על סוריה ועל לבנון.⁴ מהסיבה הזאת, ולא רק ממניעים אידיאולוגיים (כיבוש הגולן ופלסטין), מיקדו הסורים את עיקר העשייה הצבאית שלהם אל מול החזית הישראלית. לפי הסורים, נקודות החוזק של ישראל הן טכנולוגיה מתקדמת ורמתו הגבוהה של המרכיב האנושי בצבאה. הנתונים האלה מתבטאים ביכולות גבוהות בלוחמה אווירית, בתחומי המודיעין והאש ובעדיפות בקרבות תנועה.⁵ מנגד, ישראל מאוימת בחזיתות רבות, חסרה עומק אסטרטגי גיאוגרפי, והמשק שלה מתקשה לעמוד בגיוס מילואים ממושך. לכך מצטרפים רגישות יתר לאבדות בנפש וזיהוי של בקיעים בחברה, שמקורם בתשישות מהמאבק הארוך ובמחלוקות פוליטיות.

בהתאם לכך מושתתת הדוקטרינה הישראלית - לדעת הסורים - על שלושה נדבכים: הרתעה באמצעות שימור העליונות הקונונציונלית והבלתי קונונציונלית, הסתמכות על התרעה מודיעינית להכנות למלחמה, העברה מהירה של הלחימה לשטח האויב והכרעתו בזמן קצר תוך התמקדות בחזית אחת בכל שלב ושימוש נרחב באש. מרכיב משמעותי נוסף הוא הישענות על כוחה של ארה"ב (כמענה להעדר העומק האסטרטגי).

הרקע לדוקטרינה העדכנית - תפיסת "האיזון האסטרטגי" ו"הסדר העולמי החדש"

הדוקטרינה הצבאית הסורית עברה כמה תהפוכות עד שהגיעה לתצורתה הנוכחית. מאחר שכיווני המחשבה העדכניים נעוצים עמוק בתפיסות שקדמו להם, יש מקום לסקירה קצרה של ההגות הצבאית הסורית בשני העשורים האחרונים.

שנות ה-80 התאפיינו בחתירה סורית להשיג "איזון אסטרטגי" עם ישראל. יציאת מצרים ממעגל המלחמה והסטת המשאבים העיראקיים מהחזית המזרחית למלחמתה באיראן חיבלו קשות בשאיפה לכונן גוש ערבי מאוחד נגד "היישות הציונית". אסד האב הבין כי סוריה אינה יכולה לצפות לסיוע משמעותי במאבקה משאר מדינות ערב, ולכן היא חייבת ליצור יכולת

מזה שלו מסוגלת החברה הישראלית.⁸ זוהי אמונה סורית אותנטית, החורגת מתעמולה גרידא ומלווה את הסכסוך בין ישראל לשכנותיה לאורך עשרות שנים.⁹

פעילות סוריה בשגרה: סיכונים מחושבים וחשש מהסלמה

האמונה הזאת בדבר יכולתה לקזז את היתרון של ישראל משתקפת היטב באופן שבו סוריה תחת אסד הבן מטפחת ומפעילה את מרכיבי העוצמה הצבאית שברשותה. בדומה לתקופת שלטון האב התכלית העיקרית של פעולותיה כיום היא להרתיע את ישראל מלפתוח במלחמה כוללת לצד המשך המאבק בה בעוצמה נמוכה:

- ראשית, היא ממשיכה לפרוס כוחות יבשה גדולים לכל רוחב החזית עם ישראל (כולל יחידות צבא לבנוניות הסרות למרותה). הצמרת הסורית מבליטה את השילוב של הימצאות כוחות רבים במרחב הסורי-לבנוני עם היכולת להפעילם באופן שיסכל את השאיפה הישראלית למתקפת בזק מוצלחת.

- שנית, מכיוון שאין באפשרותה להפעיל בשדה הקרב טכנולוגיה מתקדמת יותר מזו של צה"ל, היא פועלת לשפר את יכולת הפגיעה בעורף האזרחי של ישראל ולחזק את מאזן האימה מולנו. חיל האוויר הסורי, שנחל תבוסה במלחמת לבנון והוזנח במכוון בשנות ה-90, אינו יכול למלא עוד את תפקיד הזרוע האסטרטגית הארוכה של המדינה. את מקומו תפסו טילי ה"סקאד" והנשק הכימי והביולוגי. כאמור, אלה אמצעים שפיתוחם ורכישתם החלו כבר בימי דוקטרינת "האיזון האסטרטגי".¹⁰

- שלישית, היא מסייעת להתיש את ישראל באיטיות באמצעות תמיכה רחבה במהלכיו של ארגון החזבאללה ובאמצעות המשך מתן גיבוי לארגוני הטרור הפלסטיניים, שבסיסיהם ממוקמים בשטחה. בעוד ששני מרכיבי העוצמה האחרים – הצבא הרגיל רחב ההיקף והזרוע האסטרטגית – החלו להיווצר עוד בראשית שנות ה-80, ארגון החזבאללה הוא חדש יותר. ניתן לספק הסברים מגוונים לשאלה מדוע הפך הארגון לרכיב כה משמעותי בביטחון הלאומי. הדבר החשוב ביותר שיש לזכור בהקשר הזה הוא שהשימוש בטרור כמכשיר פוליטי מושרש עמוק בתפיסה הסורית בנוגע לעימות עם ישראל – עוד מימי הראשונים של חאפז אל-אסד בשלטון.¹¹

סוריה מודעת לכך שתמיכתה בארגוני טרור ופיתוח נשק בלתי קונוונציונלי הם פרובוקציות מתמשכות, שעלולות לחבל במעמדה הבין-לאומי (שאותו היא מבקשת לשפר) ואף להמיט עליה מתקפה ישראלית. על-פי תפיסתה, גורם נוסף שעלול להוביל להידרדרות למלחמה הוא פשיטת רגל של מדיניות ממשלת ישראל (למשל, בעקבות הסתבכות בזירה הפלסטינית), שתדרבן אותה להחליט על פעולה צבאית כמפלט מן המשבר.¹² מכאן עולה שבבסיס החשיבה הסורית מצויה ההנחה כי המלחמה העתידית

ובהפעלת לחצים על סוריה ועל איראן מאז ההכרזה על "מלחמה עולמית בטרור" (2001).

2. הסורים הבחינו בעליית מעמדן ותפוצתן של מערכות נשק מערביות, המבוססות על טכנולוגיה מתקדמת. במיוחד מדובר בחמ"ם (חימוש מונחה מדויק). מבצע "סופה במדבר" (1991) המחיש להם את מידת הקטלניות של השילוב בין אש ארוכת טווח ומדויקת למודיעין איכותי. בעקבות זאת הם הסיקו כי מלחמה עתידית בינם לבין ישראל תאופיין ביכולת של צה"ל לנהל לחימה יעילה לכל עומק המרחב הסורי-לבנוני הן בחזית והן בעורף. התפיסה החדשה כוללת מרכיבים המוכרים לנו דוגמת "קרב אוויר-יבשה", "לוחמת מידע" ועוד.⁶

נוכח המשבר הכלכלי העמוק והשינויים בשדה הקרב נאלץ השלטון הסורי לעדכן את הדרכים להשגת יעדיו. לצד הפנייה ל"אופצית השלום", שצוינה בפתח המאמר, הוא פעל לשימור "האופציה הצבאית", תוך שהוא בוחן מחדש את הדוקטרינה ומנסה להתאימה למציאות המשתנה. יש לציין כי עיצוב הדוקטרינה לא היה כרוך ב"שבירת כלים" ובמהפכות קיצוניות (דוגמת הקטנת היקפו של הכוח היבשתי). זאת משתי סיבות:

1. התנאים הגיאוגרפיים של סוריה, ובעיקר הנחיתות המדינית-כלכלית החריפה, לא איפשרו לה לערוך שינויים מהותיים בצבא האדיר אך המיושן שירשה מתפיסת שנות ה-80.

2. דוקטרינה חדשה מגובשת בדרך כלל על בסיס התפיסה שקדמה לה ולא נוצרת יש מאין. במקרה הזה מדובר בשיפור ובפיתוח של רבים ממאפייני תפיסת "האיזון האסטרטגי" לצד חיפוש אחר דרכי הסתגלות מקוריות.

קווים מנחים לדוקטרינה: לגיטימציה בין-לאומית, הרתעה ו"התשה איטית"

במישור המדיני חשה כיום סוריה צורך להשיג לגיטימציה בין-לאומית רחבה לפעולותיה – לגיטימציה שתהיה משקל-נגד לדומיננטיות האמריקנית. את הלגיטימציה הזאת אפשר להשיג באמצעות האו"ם או באמצעות ועידות אזוריות שלהן הוא נותן את חסותו.⁷ הבנת הקשיים המונעים את הגשמת החזון של גוש ערבי משותף מובילה אותה להידוק הקשרים הביטחוניים עם המדינות היחידות במרחב שאינן פרו אמריקניות (נוסף על לבנון) – איראן ובעבר הקרוב עיראק של סדאם חוסיין.

במישור הצבאי רואה סוריה בעימות שלה עם ישראל חלק מתופעה צבאית-תרבותית כוללת. היא מציגה זאת כסכסוך בין צד מערבי עתיר יכולות טכנולוגיות אך "מפונק" (רגיש לאבדות), לבין צד נחות מבחינה טכנולוגית, שחוסנו הנפשי מעניק לו יכולת "עמידה עיקשת" לאורך זמן. הנחתה היא כי בסופו של דבר תוכל לקזז את היתרון הצבאי המוכח של ישראל באמצעות יתרונה הדמוגרפי והאמונה ביכולת העם הסורי להילחם לפרק זמן ארוך

כוחות חי"ר ונגמ"שי BMP-1 סוריים בהסתערות

הפעלת כוחות יבשתיים נותרה הדרך היעילה ביותר מבחינת סוריה להשגת הכרעה במלחמה

בזבז רב של מאגרי הנשק המדויק של צה"ל עוד בטרם החל לתקוף באש עוצבות סוריות. לפיכך מציידים הסורים באופן שגרתי את החזבאללה מתוך תקווה כי לכל אורך הלחימה הוא יסיט משאבים חיוניים מהחזית בינם לבין צה"ל. בדרך הזאת יהפוך שדה הקרב למאוזן יותר, והם יוכלו להביא לידי ביטוי את יתרונותיהם המסורתיים – מאסות השריון, החי"ר והארטילריה.

הצורך בהכרעה –

מימוש היעדים המדיניים בכוח צנאי

מבחינת סוריה אין די בכך, שמסכת הלחצים שתופעל על ישראל תוביל אותה לווייתור על המשך המערכה. אכן, שחיקה מתמדת של היריב וספיגה מוצלחת של התקפותיו העניקו ניצחון לצד החלש יחסית בווייטנאם, באפגניסטן ובמלחמת צ'צ'ניה הראשונה. אולם מלחמה בין סוריה לישראל לא תוכל להסתיים בהסתלקות האוגדות הצה"ליות מהזירה. לכל היותר הן ייסוגו בחזרה לקו הגבול המקורי וימשיכו להיות איום מוחשי ומיידי. באותה מידה לא יוכל משטר הבעת' של אסד (בהנחה ששרד, כמובן) לרדת למחתרת עם שוך הקרבות, כפי שעושים ארגוני גרילה. מרכזי הכוח של המשטר הזה וכן עיקר המאסה של צבאו ממוקמים סמוך מאוד לגבול וישארו תחת איום של מתקפה מחודשת או בטווח הארטילריה של צה"ל (בדומה למצב ששרר כשהסתיימה מלחמת יום הכיפורים). כל האמור לעיל גורם לכך שאלמנט ההכרעה יישאר חלק בלתי נפרד מהדוקטרינה הסורית.

יש הטוענים כי אפילו אסד רואה בצבאו גוף, שיעדיו מצטמצמים לשמירה על המשך קיומו של המשטר. זאת כיוון שללא הפטרון הסובייטי הוא אינו יכול לזכות בסיוע לוגיסטי, הנחוץ לו לסיום המלחמה. לטענתי, ההבנה כי ביום שלאחר הפסקת האש תימצא סוריה במצוקה מדינית

תיפתח לאחר הסלמה הדרגתית. בתקופת הסלמה כזאת אפשר שצה"ל יתקוף מטרות סוריות באופן נקודתי לשם הרתעה ואזהרה מפני הבאות, ושתי המדינות יכולות לנקוט צעדים להגברת המוכנות הצבאית.¹³

הפעלת העוצמה הצבאית הסורית במלחמה

גביית מחיר כבד מישראל וספיגת איום האש

כאמור, לפי הצהרות דמשק תחל המלחמה ב"ספיגה של תוקפנות ישראלית". המתקפה יכולה להיפתח במאמץ אש נרחב בלבד (בעיקר מהאוויר) או במהלך תמרון מלווה באש. היא יכולה להתמקד רק במרחב הלבנוני לשם מאבק בחזבאללה או לכלול מהלכים בלבנון ובסוריה במקביל.¹⁴ אם המערכה תוגבל בשלביה הראשונים ללבנון, סביר להניח שסוריה תהיה מעוניינת להימנע מהרחבת ממדיה בשל המודעות לחולשתה הצבאית. במקביל היא תפעל לגיוס דעת הקהל העולמית לטובתה ולטובת לבנון כדי להציגן כצד המגן והצודק.

כפי שצוין לעיל, סוריה מתייחסת לעימות כאל התמודדות בין שתי תרבויות, שלכל אחת מהן סף רגישות שונה לאבדות בנפש. לפיכך, במקרה שהלחימה תערב גם כוחות צבא סוריים (הערוכים בלבנון או בסוריה עצמה), היא תשאף להפוך אותה לעקובה מדם ולמלאת סבל לישראל – מתוך מודעות כי מחיר כבד ייגבה גם ממנה. היא תבקש לעשות זאת הן בחזית והן בעורפה של ישראל:

- בעוד שצה"ל מתכנן לנהל קרבות של כוחות משוריינים בשטחים שרוככו באש, תנסה סוריה ליצור חיכוך מוגבר בקו המגע. לשם כך היא שידרגה מעט מהטנקים שלה, השקיעה מאמצים נוספים בהגדלת מערך אמצעי הנ"ט (כולל רכש של משגרי "קורנט" ו"מטיס" איכותיים מרוסיה) ושמרה על כמות עצומה של תותחים ושל מטל"רים. כמו כן היא תשתדל לעשות שימוש מיטבי בכוחות בעלי חתימה נמוכה העומדים לרשותה – חיילי קומנדו ומיליציות עממיות למיניהן – ובלוחמיו של החזבאללה בדרום לבנון.

- סוריה תהיה מעוניינת להסב כאב גם לאוכלוסייה האזרחית בישראל. זו הסיבה העיקרית לכך שהיא ממשיכה להצטייד בטיילי קרקע-קרקע ארוכי טווח וממשיכה לחזק את מערך הרקטות של החזבאללה.¹⁵

לצד כל אלה תידרש סוריה לקזז ככל הניתן את היתרון הטכנולוגי של צה"ל, ובעיקר את האש העמוקה והמדויקת. במסגרת זאת היא הפיקה תובנות מעימותים באזור ובעולם (דוגמת קוסובו) ושמה דגש טקטי-אופרטיבי על הפחתת הנזק לכוחותיה באמצעי ספיגה פרימיטיביים כגון הסתרה והסוואה.¹⁶ גם רתימת החזבאללה למאבק אמורה לתרום לשיפור יכולת ההישרדות של כוחותיה. משימת הטיפול בחזבאללה לשם נטרול האיום על אוכלוסיית הצפון צפויה לגרור

כלכלית דווקא מחריפה את הצורך של השלטון לסיים את המלחמה עם הישגים אסטרטגיים מוחשיים. הישגים כאלה הם הדיפת צה"ל מהשטח שכבש בסוריה ובלבנון ואף "שחרור" בפועל של חלקים מהגולן, ולכל הפחות יצירת תנאים להשבתו במשא-ומתן מדיני.¹⁷

היעדים האלה מחייבים לחימה בטריטוריה מסוימת, אך גם את החזקתה לאורך זמן. לכן מימושם המלא אפשרי רק באמצעות דיוויזיות שריון וכוחות עתודה של הצבא, שערוכים בדרגים עורפיים בעומק סוריה. הפעלת מרכיבי עוצמה אחרים בשלב כה מאוחר של המערכה תסייע בכיבוש שטחים אך לא תוכל להבטיח אחיזה בהם: ארגון החזבאללה יהיה עסוק בעיקר בהישרדותו שלו ואולי אף יותש לגמרי, ואילו מאגרי הנשק להשמדה המונית יצטמצמו, וממילא הפעלתם כרוכה בסיכון לערעור הלגיטימציה הבינלאומית.

אם כך, הפעלת כוחות יבשתיים נותרה הדרך היעילה ביותר מבחינת סוריה להשגת הכרעה במלחמה. זוהי גם דרך גמישה במיוחד. למשל, אם יצליח צה"ל למנוע מעוצבות השריון הכבדות גישה לחזית, ניתן יהיה לשלוח יחידות קומנדו לכבוש את אחד המוצבים בקו התילים

הישראלי בגולן או להטריד את צה"ל בעורפו. הפעולות האלה, על אף שאינן הישג אופרטיבי משמעותי, עשויות להספיק לאסד כדי לגשת לשולחן המשא-ומתן, כשהוא מפגין לא רק את זכותו לשלוט על הגולן, אלא גם את יכולתו לעשות זאת בפועל.

מהנאמר עד כה אפשר לתאר מעין מנגנון הבסה דוקטרינרי, לפי הדגם שהוצג במאמרו של סא"ל עדו "מנגנוני ההבסה – כיצד מנצחים במלחמה?" (מערכות 385, ספטמבר 2002): מנגנון ההבסה הסורי מבוסס על התשה, שמטרתה ליצור "חלון הזדמנויות" למעבר להכרעה צבאית מהירה. שלב ההתשה נועד לשבש בהדרגה את ההיגיון המערכתי של ישראל. במהלכו יותקפו נקודות התורפה הפסיכולוגיות והחומריות של המערכת הישראלית, וייעשה שימוש בעקיפות תפקודיות (החזבאללה וטק"ק), המבטלות חלקית את הגיון בנייתה. לעומתו, שלב ההכרעה מאופיין בשאיפה להשיג את היעדים המדיניים בפרק זמן לא ארוך באמצעות פעולה מרוכזת ומשולבת של כל המשאבים הזמינים, ובראשם הצבא.

המשמעויות

הדוקטרינה הסורית – "אותה הגברת בשינוי אדרת" כעת יש לבחון את טענותיהם של אלה, המייחסים לסוריה רצון לנהל "מערכה אסימטרית" (כפי שהופיעו במאמרו של סרן אורן) ולהשוות בינן לבין ההשקפות הסוריות שתוארו כאן.

סוריה מניחה כי בסופו של דבר תוכל לקזז את היתרון הצבאי המוכח של ישראל באמצעות יתרונה הדמוגרפי והאמונה ביכולת העם הסורי להילחם לפרק זמן ארוך מזה שלו מסוגלת החברה הישראלית

במערכה אסימטרית נוטה הצד החלש "להימנע מניהולן של מערכות הכרעה", ובמקום זאת הוא מגבש "תפיסה הגנתית, שתאפשר לו לשרוד במקרה של מלחמה". הוא "ינהל קרבות נסיגה והשהיה באמצעות כוחותיו הסדירים וימלט אותם למקלטים בטוחים. הצד החלש אף יימנע מלנקוט צעדים התקפיים, העלולים לעלות לו באבדות רבות". מעבר לכך הוא נדרש "להכין עורף לוגיסטי איתן, שיאפשר לו לנהל מערכה ממושכת".¹⁸ איזה עומק יש לסוריה, שבו היא יכולה לנהל "קרבות נסיגה והשהיה" ממושכים? במלחמה ב-1973 היה הפער הצבאי בינה לבין ישראל קטן, יחסית, ובתוך פחות משבועיים נוצר איום ממשי על דמשק. כיום צה"ל חזק לאין ערוך בהיבטי התמרון והאש, ואילו המרחק בין הגבול לבירה הסורית נותר קצר כבעבר.

כאן נכנסות לתמונה הדיוויזיות הכבדות, שנשמרות כעתודות. כל מתכנן צבאי שחונך על ברכי התורה הסובייטית – כמו הגנרלים הסורים – יודע היטב כי הדרג השני והעתודה מיועדים בראש ובראשונה להנחתת מהלומה מכרעת על האויב השחוק. מכאן שאין כל שחר לטענה כי סוריה מבקשת להימנע

מקרבות הכרעה. אף שאסד מרבה להתרברב ב"חוסן הלאומי" של אומתו, עלינו להניח כי הוא מודע היטב לתנאי הנחיתות הבסיסיים שלו מול ישראל (שאותם הוא נמנע מלפרסם בפומבי, כמובן). הנחיתות הבולטת ביותר נובעת מפגיעותם ומקרבתם לחזית של מרכזי הכוח החיוניים לו. אם נכונה הטענה כי אנו חזקים אלפי מונים מהסורים, ואם אין להם תמיכה משמעותית מרוסיה וממדינות ערב (בתרחיש קיצוני), הרי ברור שיכולתם לנהל מערכת התשה, שכרוכה באובדן נכסים קרקעיים, כלכליים ואנושיים, היא מוגבלת ביותר. מהלך הכרעה קונוונציונלי (באמצעות טנקים) או מצומצם (באמצעות קומנדו, למשל), הוא הפתרון היחיד להסרת האיום מעל משטרו של אסד. בלעדיו סביר להניח שהמשטר הזה יובס (כמו זה של סרביה) או אף יוכחד (כמו זה של עיראק).

לפי הגישה האסימטרית, לאחר ששכנותינו בצפון "נכשלו פעם אחר פעם בניסיונותיהן להכריע בכוח" את ישראל, "חילחלה בקרבן ההכרה בעליונותה הצבאית". מכיון שאין ביכולתן לגשר על נחיתותן באמצעים מסורתיים, הן החליטו "לעבור מעימות חזיתי מלא בשדות הקרב להתשה באמצעות עימות מוגבל על מנת לשפר את יכולת המיקוח המדינית שלהן מול ישראל... כיום מחזיקה סוריה (ואף לבנון בשיתוף עם ארגון החזבאללה) בתפיסה אופרטיבית הגנתית אסימטרית, שאותה תנסה לממש במקרה של מלחמה

נגד ישראל".¹⁹ הטענה הזאת משקפת, לכל היותר, בלבול מצער בין מימוש האופציה הצבאית של סוריה בשגרה (הפעלת החזבאללה) לבין התכוננותה למלחמה רחבה יותר (כפי שתוארה לעיל). סוריה אכן מעדיפה את דרך העימות המוגבל במאבק היומיומי נגדנו, אולם בזמן מלחמה, שבה האינטרסים הקיומיים ביותר מונחים על הכף, האם סביר כי היא תפקיד את הגנתה בידי קומץ לוחמים שיעים? התשובה לכך היא שלילית. במלחמה שסוריה מתכוננת אליה החזבאללה והטק"ק הם אמצעים תומכים, שרק שילובם עם פעילות צבאית רגילה יבטיח תוצאה חיובית עבורה.

• יתר הטיעונים, שמובאים לרוב על ידי שוחרי האסימטריה, מציגים שיטות ודפוסי פעולה מקוריים לכאורה שנוקט הצד החלש. בדרך כלל מדובר בשיטות, שאיפיינו את המערכות הצבאיות נגד אויבתנו הצפונית ב־30 השנים האחרונות: "פגיעה בעורף האסטרטגי של האויב" (שאיפה סורית מימי מלחמת יום הכיפורים, שמומשה באופן חלקי עקב חוסר יכולת טכנית), "שילוב נשק עוקף טכנולוגיה בתור מכפיל כוח" דוגמת טילי נ"ט (שעל יעילותם למדו הסורים מהמצרים במלחמת יום הכיפורים ומהקרבות שלהם במלחמת לבנון),²⁰ "שילובה של מערכת ההסברה במאבק" שתסייע "לתרגם את ההישגים הצבאיים להישגים מדיניים" (שיטה שננקטה במלחמות כה רבות אינה יכולה להיות ייחודית לשום סוג של מערכה).²¹ הצעדים שנקטה סוריה מאז מלחמת יום הכיפורים לא נועדו לאפשר לה "לנהל מערכה אסימטרית אפקטיבית במקרה של פרוץ מלחמה",²² אלא לסייע לה לנהל מערכת שחיקה, שבסופה ייפתח צוהר להשגת מטרותיה בכוח הזרוע. נראה כי אלה המחילים את המונח "אסימטריה" על הסכסוך הישראלי-סורי, מתארים בסך הכול מצב שכבר קיים זה שנים רבות. לכל היותר הם יוצרים אשליה מסוכנת, שממנה משתמע כי מדינת האויב פשטה את עורה והפכה לארגון טרור חסר גבולות.

הערה בנוגע להשלכות המערכה בעיראק

האירועים בעקבות פיגועי ספטמבר 2001 טומנים בחובם פוטנציאל לשינוי תפיסתי בקרב הבכירים הסורים. המשך "המאבק העולמי בטרור" והנכונות האמריקנית להפעיל כוח נגד מדינות ריבוניות עשויים להגביר את הלחצים על סוריה ועל איראן ולערער את מעמדם של שניים ממרכיבי העוצמה החשובים של אסד – הטק"ק והחזבאללה. בהיבט הצבאי, לקריסת היישות המדינית העיראקית ב־2003 יש שתי השלכות מיידיות על סוריה: ביטול האפשרות לכוח משלוח עיראקי במלחמה נגד ישראל ופריסת צבא אמריקני מאיים בגבולה המזרחי. מעבר לכך, התברר כי משטר ששם את יהבו על מלחמת התשה, על "חוסן לאומי", על ביצור ועל הסתרה חדל להתקיים. סביר להניח שהאירועים האלה מעוררים בחינה סורית מעמיקה של אופן בנייתו והפעלתו של הכוח הצבאי. עם

זאת, הבחינה מחדש לא חייבת להוביל את סוריה לכיוונים אסימטריים. יש להפריך את הטענה כי מצוקה כלכלית וחוסר רלוונטיות של התמרון המשוריין יביאו לנטישת צבאה ה"מנופח", המבוסס על טנקים ועל נגמ"שים:

- ראשית, הסורים עדיין רואים בישראל "מפלצת" מחרחרת מלחמה. לדעתם, את יצר הכיבוש הישראלי ניתן אומנם לשכך בעזרת לוחמי גרילה ואיום בנשק בלתי קונוונציונלי, אך בלימתו המוחלטת מחייבת אחזקת צבא ממוכן כבד, שיחצוץ בין צה"ל לדמשק.²³
- שנית, ספקי נשק ברחבי העולם תמיד ישמחו לספק את תאוותה של סוריה לחימוש מתקדם נגד טנקים ונגד מטוסים, שמחירו יורד בהדרגה.²⁴
- שלישית, נכון להיום אין שום סימן המעיד על היחלשות התמיכה בחזבאללה או על הפסקת פיתוחם של טק"ק ושל נשק בלתי קונוונציונלי. גם מסרי השלום של אסד (שלא כללו שום חידוש תוכני ביחס להצעות קודמות) לוו בהמשך תגבורו של החזבאללה בנשק – סימן לתקפותן של הנחות היסוד הדוקטרינריות.²⁵ נקודה חשובה נוספת, שלעיתים מתעלמים ממנה, טמונה באופיה הבסיסי של המלחמה בין סוריה ולבנון לבין ישראל. זהו סכסוך על טריטוריה בין מדינות שכנות, שכל אחת מהן יכולה לפגוע קשות בשכנתה. סכסוך כזה שונה מהותית מכל העימותים הבין-מדינתיים, שזכו לתואר "אסימטריים". הכוונה היא בעיקר למקרים של עיראק ב־2003 ושל סרביה ב־1999.²⁶ נראה כי הלקח היחיד ברמה האסטרטגית שניתן ללמוד ישירות מהמערכות האלה הוא שאסור למדינות מאורגנות להעמיד את עצמן למבחן של ספיגה ושל התשה אין-סופיות, אם מולן כוח צבאי שנבנה במקור כדי להתמודד עם ברית ורשה כולה.²⁷

סיכום

הלחצים החיצוניים הקשים שהופעלו על סוריה בתחילת שנות ה־90 אילצו אותה לעדכן את תפיסת המלחמה שלה ואת הדרכים להשגת יעדיה – הישרדות המשטר, המשך השליטה בלבנון והשבת רמת־הגולן. כיום רואה ההנהגה הסורית שתי דרכים להשגת היעדים: דרך תהליך מדיני (המועדפת) ודרך הפעלת אלימות צבאית (שבה, כאמור, עסק המאמר הזה).

הדוקטרינה הצבאית העדכנית נושאת אופי הגנתי מובהק. היא מתבססת על הרתעת ישראל מפתחה במלחמה לצד הטרדתה באמצעות טרור ועל גיוס לגיטימציה בין-לאומית למאבקה של סוריה. במהלך מלחמה עתידית, שקרוב לוודאי תיפתח בהסלמה הדרגתית, תפעל סוריה למזעור הפגיעה בכוחה, ובמקביל תעשה כל שביכולתה כדי לסכל את מהלכי צה"ל ולהביא את העימות לידי הכרעה ברורה. המצוקה הכלכלית והבנת תנאי המערכה החדשים (איום החמ"ם) דירבנו אותה להסתמך גם על גורמים שאינם כוח צבאי במובן המסורתי – גרילה, טק"ק ונשק בלתי קונוונציונלי. במקביל היא

מרכיבי העוצמה הסורית וייעודם בשגרה ובמלחמה³¹

הצבא הרגיל	הזרוע האסטרטגית	ארגון החזבאללה
בשגרה		
1. שימור מסה יבשתית נרחבת: 3,700 טנקים, 5,060 נגמ"שים, 2,600 תותחים, אלפי מערכות נ"ט 2. פעילות לשיפור המוכנות למלחמה (כולל צבא לבנון)	כ-26 משגרי "סקאד". קרוב ל-300 טילים, חלקם בעלי ראשי נפץ המכילים חומרי לחימה כימיים, ובהם גז עצבים. אלה אמצעים להרתעת ישראל מלפתוח במלחמה	1. חיזוק עוצמתו הצבאית באמצעות סוריה (הכוללת, בין היתר, כ-10,000 רקטות לטווחים שונים) 2. תמיכה בפעולות אלימות מוגבלות נגד ישראל ("הליכה על הסף")
במלחמה		
1. בלימת צה"ל תוך שחיקת כוחותיו 2. שאיפה לביצוע מהלך מכריע מלא או חלקי ברמת-הגולן ובלבנון	הפעלת לחצים על ישראל לויתור על המשך המאבק (באמצעות הרתעתה או פגיעה בעורפה)	1. ניצול יכולותיו הצבאיות להסטת משאבי ישראל ללבנון ואם אפשר - תיחום העימות כולו לדרום לבנון 2. לוחמת גרילה וירי רקטות לעומק ישראל

הותירה את צבאה אדיר הממדים על כנו לטובת בלימתה והדיפתה של "התוק-פנות". ושיפרה את יכולתו לספוג ולשחוק את עוצבות צה"ל.

העקרונות הבסיסיים ביותר של הדוקטרינה - עידוד הטרור, ניסיון להימנע ממלחמה ושאיפה להכריע בה - לא השתנו מאז תחילת שנות ה-80. מכאן

שפעולותיו של בשאר אסד נובעות ביסודן מאותם קווים מנחים שהותוו בתקופת אביו.²⁸

המסקנות הנובעות מכך הן: הדוקטרינה אינה מתמצה בניהול מערכת מגננה אסימטרית (אם כי למגננה תפקיד חשוב בה); ההכרעה באמצעים צבאיים לא איבדה מחשיבותה בראייה הסורית; למערכה בעיראק אין בינתיים השלכות רבות על דרך ניהול מלחמה עתידית בין הצדדים.

ניסיתי להעביר דרך הדברים הכתובים כאן את המסר הבא: רצוי שעמדת המוצא שלנו ביחס לעימות הצפוני תחדל לראות בסוריה את הצד החלש בסכסוך שהוא אסימטרי במהותו. ראשית, יש לראות בה שחקן חשוב בעיצוב פניה של המלחמה הבאה באזור.²⁹ מדובר בשחקן שבידיו קלפים שונים - צבא מסיבי, טק"ק, נשק בלתי קונוונציונלי והחזבאללה. אחדים מהקלפים האלה נחלשו בשנים האחרונות, ואילו אחרים התחזקו. במשחק הקלפים הזה כל צד מבקש להשיג ניצחון לא באמצעות קלף אחד בלבד, אלא בעזרת צירוף ייחודי של קלפים, שיגבר על הצירוף שמחזיק אויבו. שנית, עלינו להבין כי כוחו של המונח "מערכה אסימטרית" יפה לתיאור מלחמה של מעצמת-על נגד ארגון אמורפי מרוחק ולתיאור העימות היומיומי מול הפלסטינים והחזבאללה.³⁰ ספק רב אם ניתן להחיל את המונח הזה על מקרה של מלחמה בינינו לבין סוריה. בסופו של דבר, זו אינה מלחמה להפלת שלטון זר ורחוק או להשמדת קומץ לוחמים. זהו מאבק במדינה ריבונית שכנה ועתירת אמצעי לחימה.

אם נחזור לדימוי של משחק הקלפים, הרי שעל השחקן הנקרא "מדינת ישראל" מוטלת משימה לא פשוטה: למנוע מסוריה את השימוש המוצלח בצירוף שתואר לעיל. על ישראל לזכור כי מטרתו של הצד האחר היא עדיין לנצח במשחק ולא להגיע לתיקו, חרף חולשותיו.

הערות

1. השימוש שנעשה במאמר הזה במונח "דוקטרינה צבאית" כולל את מכלול ההשקפות של הנהגת המדינה בנוגע למהות המלחמה האפשרית, ליעדיה, לאיום הנשקף מהאויב, לצעדים שמטרתם להכין את המדינה ואת כוחותיה למלחמה וכן לדרכי ניהול המלחמה. ההגדרה הנ"ל חורגת מזו של המונח בעל השם הדומה הרווח בצבא ארצות-הברית, שפירושו מוגבל אך ורק ל"תורת לחימה".
2. המשאבים הצבאיים המוקצים למשימה הזאת מעטים יחסית ומסתכמים בכוחות לא גדולים של משמר הרפובליקה ובכמה יחידות קומנדו.
3. הרמטכ"ל לשעבר של צבא סוריה, חסן תורכמאני, אמר בפשטות כי "ביטחון סוריה הוא חלק מביטחון לבנון, יציבותה של סוריה היא חלק מיציבותה של לבנון, והחלשתה של לבנון היא החלשתה של סוריה". (רדיו ביירות, 26 באוגוסט 2002)
4. בשאר אסד: "כל עוד ישראל קיימת, האיום קיים... הדאגה מפניה אינה משתקפת בפחד, אלא במוכנות לקראת העימות... על סמך הבנת טבעה של ישראל ותפקידה עלינו להתמודד עם האפשרות של תוקפנות מתמשכת". (ריאיון לעיתון א-ספיר באינטרנט, 1 באפריל 2003)
5. הסורים יכולים ללמוד רבות מהתבטאויות פומביות דוגמת זו של שאול מופז, שניסח - בהיותו הרמטכ"ל - את סדרי העדיפויות בבניין הכוח של צה"ל: ראשית, חיזוק חיל האוויר, שהוא "הזרוע האסטרטגית של מדינת ישראל", שנית, מודיעין איכותי, "שיועד לתת מטרות מדויקות", ושלישית, מיצוי טוב יותר של מערך האש. (רב-אלוף שאול מופז, "צה"ל בשנות ה-2000", מערכות 363, מארס 1999)
6. משום שארה"ב נתפסת כפטרונתה של ישראל, מסיקה סוריה באופן טבעי שצה"ל מפעיל לא רק אמצעי לחימה אמריקניים, אלא גם מאמץ שיטות לחימה אמריקניות. הרחבה על מאפיינים אחרים של מה שמכונה ה-RMA האמריקני (Revolution in Military Affairs) - המהפכה בעניינים הצבאיים) ניתן למצוא בקובץ המאמרים **מרקס הביטחון - סוגיות בביטחון ישראל בעשור השישי לקיומה**, מערכות, תל-אביב, 2001
7. כך עולה מדבריו של הנשיא אסד על הצורך ברצון בין-לאומי לריסון פעולותיה של ישראל. (ריאיון לעיתון א-סאנא, 3 בדצמבר 2003)
8. בשאר אסד: "אנו יודעים כי ישראל ויתרה על רעיון הפלישה הצבאית והכיבוש באמצעות כוחות. כעת היא נוקטת דרך של הרס מלא של מתקני אויביה באמצעות מטוסים ומגובה רחוק מספיק כדי למנוע עימות ישיר... החלטתנו ברורה: נעמוד איתן ונגיב לתוקפנות גם אם האויב ישמיד מתקנים רבים שלנו. אנחנו עניים, אך נוכל לעמוד איתן יותר ממה שהם מתארים לעצמם ולבנות מחדש את מה שעשוי להיחרס. אנו נזיק לאויב יותר משהוא יזיק לנו". (ריאיון

- הוספתי ולא גרעתי ממנו דבר". (ריאיון לעיתון א-שרק אל-אוסט באינטרנט, 8 בפברואר 2001)
18. סרן אורן, "המערכה האסימטרית בעיראק", מערכות 392, דצמבר 2003
19. שם
20. "תוצאות מלחמת שלום הגליל, שבה נלחם צבא היבשה הסורי בנחיתות בולטת, הוכיחה לסורים כי... להפעלה נכונה של אמצעי נ"ט מול עוצבות שריון עשויה להיות משמעות אסטרטגית מהמעלה הראשונה (כישלוננו של צה"ל לתפוס את ציר דמשק-ביירות הוא דוגמה לכך)". (עמוס גלבוץ, "תפיסת הביטחון הלאומי", מתוך סוריה וביטחון ישראל, מערכות, תל-אביב, 1991, עמ' 151)
21. סרן אורן, שם
22. שם
23. מאותה סיבה ממשיכה גם ישראל להחזיק ולפתח כוחות שריון רבים: היא עושה זאת כדי להתכונן למקרה שבו תיאלץ למחוך איום על ריבונותה מצד שכניה.
24. לדוגמה, הניסיון האחרון לרכוש מרוסיה טילי קרקע-אוויר לטווח קצר מדגם SA-18. לחצים על ממשלת רוסיה ימנעו אולי את הוצאת העסקה לפועל, אולם תמיד ישנה האפשרות שהטילים יוברחו לסוריה או ללבנון באמצעות גורם שלישי. ראו בן כספית, "בינתיים: סוריה מנסה להתחמש בטילי כתף", מעריב, 3 בדצמבר 2003.
25. "האמריקנים דורשים מאיתנו דברים רבים, הקשורים בנטישה של העקרונות הלאומיים או האינטרסים שלנו", ציין בשאר אסד. (ג'קי חוגי, "עוקצים את אסד", מוסף סוכות של מעריב, 10 באוקטובר 2003). ראש אמ"ן, אלוף אהרון זאבי, הבהיר את הנקודה הזאת ואמר כי אם סוריה מפסיקה את התמיכה בטרור, "היא מאבדת מעוצמתה. לכן התמיכה בטרור היא קריטית למדיניותו של אסד". (אריק בנדר ואסנת שוסטק, "סדק ראשון בין סוריה לאיראן", מעריב, 14 בינואר 2004)
26. קווי השוני בין מלחמת קוסובו לסכסוך בין ישראל לשכנותיה הובהרו היטב במאמרו של ד"ר יצחק בן ישראל "טכנולוגיה והכרעה - הרהורים על צה"ל בעקבות קוסובו" (מערכות 371, יולי 2000): לסרביה לא היו גבולות משותפים עם המדינות שתקפו אותה, היא עמדה לבדה מול כמה מדינות, ולרשות צבאות נאט"ו עמד זמן רב לצבירת כוחם. אותם דברים תקפים גם לגבי "המערכה לשחרור עיראק" ב-2003.
27. השאלה אם מדינות מסוגלות לנהל מערכות מגננה "אסימטריות" (לא רק ברמה הטקטית) מצריכה דיון נרחב, שאין זה המקום להעמיק בו.
28. גם אם חלקן הן חריגה קיצונית מדפוסי הפעולה הזהירים של חאפז (חיבוק איראן השיעית ואימוץ החזבאללה). אלכס פישמן, "המלחמה הבאה יצאה לדרך", מוסף השבת של ידיעות אחרונות, 28 ביוני 2002
29. ראוי לשים לב לדבריו של אלוף יפתח רון-טל, ראש מז"י: "סוריה היא איום אסטרטגי מן המעלה הראשונה למדינת ישראל. לא רק שאני לא מסכים עם הקביעה ש'לא צריך לספור את הסורים', אני מזהיר מפני הגישה הזאת. אנחנו מציינים בימים אלה 30 שנה למלחמת יום כיפור, וכדאי שנהיה מאוד זהירים... כשאנחנו מבטלים איום שעדיין קיים". (ריאיון לעמיר רפפורט, מוסף סוכות של מעריב, 10 באוקטובר 2003)
30. יש להזכיר כי המונח "מלחמה אסימטרית" שימש במקור את צבא ארה"ב בטרם "הולבש" על צה"ל (סא"ל א', "מלחמה אסימטרית", מערכות 371, יולי 2000)
31. הנתונים בתרשים לקוחים מפרסומי מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים. על מנת שנוכל לנתח לעומק את העוצמה הממשית הכוללת של סוריה ושל לבנון, נצטרך להוסיף לחישוב גם נתונים נזילים ובלתי ניתנים לכימות: אחדות האינטרסים בין סוריה לחזבאללה, רמת האמונה של האוכלוסייה במטרות העימות ובכדאיותו וכיו"ב. מאזן עוצמה ישראל-סוריה-לבנוני מעין זה לא נוסח עד כה. בלעדיו אנו ממשיכים להתרכז בהשוואת כמויות טנקים ואיכויות של חימוש אווירי.

- לעיתון א-ספיר, 16 ביולי 2001)
9. ראו למשל את דבריו של רמטכ"ל צבא מצרים במלחמת יום הכיפורים: "בראש סולם העדיפויות של הישראלים עמדו... תמיד שתי מטרות: הראשונה הייתה להימנע מאבדות... נפילת חייל בודד פגעה בהם קשות. המטרה השנייה בסולם העדיפויות שלהם הייתה להילחם מלחמת בזק. סכסוך צבאי הנמשך חודשים הוא בעיניהם סיוט". (פריק סעד א-דין א-שאזלי, חציית התעלה, מערכות ומשרד הביטחון, 1987, עמ' 18)
10. כיום ידוע כי ברשות סוריה מאות בודדות של טילי "סקאד בי" (טווח מרבי: 300 ק"מ), "סקאד סי" (טווח מרבי: 500 ק"מ) ו"סקאד די" (טווח מרבי: 700 ק"מ) וכן מאגר של חומרי לחימה כימיים מסוג סארין, VX וחרדל. באחרונה סיפק הנשיא אסד בעצמו אישור מעורפל לקיומו של נשק בלתי קונוונציונלי בסוריה לצורכי הרתעה. (ריאיון לבנדיקט ברוגן, דיילי טלגרף, 6 בינואר 2004)
11. לכל אורך המאמר הזה התייחסתי לשימוש שעושה סוריה בטרור ובגרילה כאל עובדה קיימת בהסתמך על ההיסטוריה של היחסים בינה לבין ישראל בשלושת העשורים האחרונים. השאלה אם אסד הבן נשלט כיום על-ידי מזכ"ל החזבאללה או להפך - שאלה שמעוררת ויכוחים לוחטים - כלל אינה רלוונטית לנושא המרכזי של המאמר הזה, שמנתח את המאבק הצבאי דרך עיניה של סוריה. הנחת היסוד היא כי במאבק הזה פועלים הנשיא אסד והמזכ"ל נסראללה במשולב במטרה לפגוע בישראל.
12. בשאר אסד: "הממשלה הזאת (הישראלית - ב"ר) מנסה לצאת מהמשבר שבו היא מצויה באמצעות הטלת טרור על סוריה וניסיון לגרור אותה למלחמות נוספות... זו ממשלת מלחמה, וההצדקה לקיומה היא המלחמה". (ג'קי חוגי, "עוקצים את אסד", מוסף סוכות של מעריב, 10 באוקטובר 2003)
13. להבנת הסבירות הגבוהה להסלמה יש השלכות עמוקות על תפיסת ההתרעה המודיעינית בצד הישראלי. באופן מסורתי המודיעין הישראלי מתמקד במלחמה הנפתחת בהתקפת פתע של הצד הערבי.
14. ההנחה המקובלת כיום היא כי אם ייווצר צורך להרחיק את איום הרקטות של החזבאללה מגבול הצפון, יפעיל צה"ל תחילה את חיל האוויר, אולם במהרה ייאלץ להכניס גם כוחות קרקעיים לתוך לבנון. "בשלהי שהיית צה"ל בלבנון אומנם פיתח חיל האוויר טכניקות שנועדו לאתר אותם (את משגרי הרקטות - ב"ר) בשטח, אבל המצוד הסיזיפי לא יוכל להתמודד עם מסה בת 9,000 רקטות בערך. בהתמודדות עם האיום תוכל לעזור רק פעולת ענישה מסיבית". (אלכס פישמן, "המלחמה הבאה יצאה לדרך", מוסף השבת של ידיעות אחרונות, 28 ביוני 2002). ראו גם את הצהרתו של שר הביטחון, שאול מופז: "אם חזבאללה יירה רקטות על צפון הארץ - ישראל תיכנס לדרום לבנון ו'תנקה' את השטח". (איתן רבין, מעריב, 17 בדצמבר 2002). בנוגע לתרחיש של תקיפת סוריה, הרי שמקורו במדיניות הישראלית, שגובשה לקראת הנסיגה החד-צדדית מלבנון (מאי 2000) - ראו אלכס פישמן, שמעון שיפר, חיים שיבי ואיתמר אייכנר, "הרמטכ"ל: פגיעה בחיילים או באזרחים תביא לפגיעה באחראים, כולל בסורים", ידיעות אחרונות, 23 במאי 2000
15. יוסי מזרחי, מעריב, 25 בנובמבר 2002. לפי הערכות מסוימות, בידי החזבאללה מצויות כיום קרוב ל-10,000 רקטות לטווחים שונים (כולל התגבור מסוריה).
16. אלוף יפתח רון-טל, ראש מז"י, הודה כי "הסורים נוקטים גם גישה של הסתרה והונאה, שתקשה מאוד על יכולת הפגיעה של צה"ל במטרות סוריות". (עמיר רפפורט, "צריך לחסל את ערפאת", מוסף סוכות של מעריב, 10 באוקטובר 2003). ראו גם את אלכס פישמן, "המלחמה הבאה יצאה לדרך", מוסף השבת של ידיעות אחרונות, 28 ביוני 2002
17. בריאיון לשבועון הגרמני "דר שפיגל" נשאל בשאר אסד אם מטרת הערבים היא עדיין להשליך את היהודים לים, והוא השיב כי המטרה היחידה היא "להחזיר את האדמה ואת הזכויות על-פי גבולות 1967". (מתוך העיתון תשרין, 9 ביולי 2001). הוא הדגיש כי "סוריה לא תדון על שום נושא, עד אשר תובטח החזרת כל האדמה עד לגבול ארבעה ביוני", ו"את מה שדרש הנשיא חאפז א-אסד אני דורש. לא

